

Міністерство освіти і науки України
Хмельницька обласна рада
Хмельницька обласна державна адміністрація
Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія
Хмельницька обласна організація Національної спілки краєзнавців України
Хмельницька міська організація Національної спілки краєзнавців України

ДУХОВНІ ВИТОКИ ПОДІЛЛЯ: ОСВІТА, НАУКА І КУЛЬТУРА НА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ (до 85-річчя утворення Хмельницької області)

*Матеріали
XII всеукраїнської науково-практичної конференції*

м. Хмельницький,
20 вересня 2022 р.

Хмельницький – 2022

УДК 7:93(477.43/44)(063)
ББК 85.03(4Укр–4Хме), 215.1
Д 85

*Друкується за рішенням вченої ради
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії
(протокол № 13 від 21 грудня 2022 р.)*

Д 85 Духовні витоки Поділля: освіта, наука і культура на Хмельниччині (до 85-річчя утворення Хмельницької області): матеріали XII всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 20 верес. 2022 р.). Хмельницький: ХГПА, 2022. 340 с.

Редакційна колегія: *Голова – Шоробура І.М.,* ректор ХГПА, заслужений діяч науки і техніки України, член-кореспондент НАПН України, д.пед.н., професор; *заступники голови – Галус О.М.,* проректор з наукової роботи ХГПА, заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член Української академії акмеологічних наук, д.пед.н., професор; **Телячий Ю.В.,** в.о.ректора Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту, д.і.н., професор, заслужений працівник культури України; *члени редколегії –* **Адамський В.Р.,** доцент кафедри суспільних дисциплін ХГПА, к.і.н., доцент; **Берека В.Є.,** професор Хмельницького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, д.пед.н., професор; **Біницька О.П.,** проректор з економічних питань ХГПА, к.е.н., доцент; **Блажевич Ю.І.,** доцент кафедри суспільних дисциплін ХГПА, к.і.н., доцент; **Діденко З.О.,** голова Хмельницького міського Товариства української мови імені Тараса Шевченка «Просвіта»; **Єсюнін С.М.,** провідний науковий співробітник Хмельницького обласного краєзнавчого музею, к.і.н.; **Завальнюк О.М.,** професор Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, д.і.н., професор; **Зданевич Л.В.,** завідувач кафедри дошкільної педагогіки, психології та фахових методик ХГПА, д.пед.н., професор; **Машкіна Л.А.,** помічник ректора ХГПА, к.пед.н., доцент; **Пісоцька Л.С.,** декан факультету дошкільної освіти та психології ХГПА, к.пед.н., доцент; **Поліщук О.С.,** проректор з науково-педагогічної роботи ХГПА, д.філос.н., професор; **Прокопчук В.С.,** краєзнавець, д.і.н., професор; **Дарманська І.М.,** декан факультету початкової освіти та філології ХГПА, д.пед.н., доцент; *відповідальний редактор – Кришук Б.С.,* начальник наукового відділу, доцент кафедри педагогіки ХГПА, к.пед.н., доцент.

Рецензенти:

Григоренко О.П. – д.і.н., професор (м.Хмельницький)

Комарницький О.Б. – д.і.н., професор (м.Кам'янець-Подільський)

© Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, 2022

© Кравчук К.Г., художнє оформлення, 2022

© Автори статей, 2022

ЗМІСТ

Віктор АДАМСЬКИЙ, Богдан КРИЩУК, Валентина КРИЩУК ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО РУХУ НА ПРОСКУРІВЩИНІ У 1917 р.....	10
Юрій БЛАЖЕВИЧ, Надія БАЛАБУСТ МІЖНАРОДНА ПАРТНЕРСЬКА СПІВПРАЦЯ ТА ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА ХМЕЛЬНИЧЧИНІ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	19
Катерина БУРДУВАЛІС ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ (1991-2021 рр.).....	43
Анастасія ВЕРМІНСЬКА ПРОСКУРІВСЬКЕ ПЕДАГОГІЧНЕ УЧИЛИЩЕ У 1945-1953 рр.: СТРУКТУРА, НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС, МАТЕРІАЛЬНА БАЗА.....	50
Олександр ГАЛУС, Сергій ЄСЮНІН ПОЛЬСЬКА ДОБА МІСТА ПРОСКУРОВА ТА ЙОГО ОКОЛИЦЬ: КУЛЬТУРНО-РЕЛІГІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ В ІСТОРІЇ УКРАЇНЦІВ ТА ПОЛЯКІВ.....	61
Вадим ГРИГОРЕНКО, Олександр ГРИГОРЕНКО УТВОРЕННЯ, СТАНОВЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ СТРУКТУР ТА ПЕРШІ РОКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОЇ (ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ) ОБЛАСТІ.....	67
Руслан ГУРАК, Юрій ТЕЛЯЧИЙ УКРАЇНСЬКІ ДІТИ ЗА КОРДОНОМ: ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	96
Людмила ДИТИННИК ПОПОВНЕННЯ КНИЖКОВИХ ФОНДІВ БІБЛІОТЕКИ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ АКАДЕМІЇ ПРИВАТНИМИ КОЛЕКЦІЯМИ НАУКОВЦІВ.....	103
Сергій ЄСЮНІН СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН НОВОУТВОРЕНОЇ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ НА ПОЧАТКУ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ.....	110
Костянтин ЗАВАЛЬНЮК ЦЕРКОВНИЙ І ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ АРХІЄПІСКОП МОДЕСТ (ДАНИЛО СТРЕЛЬБИЦЬКИЙ).....	116
Олександр ЗАВАЛЬНЮК КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ 1918-1920 рр. В ІСТОРІЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	125
Liudmyla ZAKRENYTSKA DEVELOPING THE 21ST CENTURY KEY COMPETENCES REGARDING LEARNING DOMAINS WITHIN NATIONAL AND INTERNATIONAL COMPETENCE FRAMEWORKS.....	136
Володимир ЗАХАР'ЄВ /ЛЗ ВАТРАЛІВ/ ОСВІТА У «МИНЬКОВЕЦЬКІЙ ДЕРЖАВІ».....	142
Юрій ЗЕМСЬКИЙ ПОЛІТИЧНО-АПТАЦІЙНА ПОЕТИЧНА ТВОРЧІСТЬ ПОЛЬСЬКИХ ПАТРІОТІВ З ПОДІЛЛЯ НАПЕРЕДОДНІ ТА В ЧАС СІЧНЕВОГО ПОВСТАННЯ 1863-1864 РОКІВ.....	152
Лілія ІВАНЕВИЧ НАШИВНІ ТА НАБИВНІ ПРИКРАСИ В ОЗДОБЛЕННІ НАРОДНИХ СТРОЇВ УКРАЇНЦІВ ПОДІЛЛЯ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ - ПОЧАТОК ХХ СТ.).....	169

Ольга КОБИЛЯНСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ У ПРОСКУРІВСЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ В 1945–1953 РОКАХ.....	199
Олександр КРАВЧУК ЧЕХОСЛОВАЦЬКИЙ ДИПЛОМАТ ВАЦЛАВ ПРСА.....	208
Світлана МАРКОВА, Світлана МИХАЙЛОВА ДИСКУРС ПРО УНР, СИСТЕМУ НАЦІОНАЛЬНИХ КООПЕРАТИВНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ФУНДУВАННЯ КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКОГО КООПЕРАТИВНОГО ТЕХНІКУМУ.....	215
Леонід МІСІНКЕВИЧ РОКИ ПОДВИЖНИЦТВА ТА ЗДОБУТКІВ (ДО 30-РІЧЧЯ ЗАСНУВАННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА).....	220
Микола ОЛІЙНИК МІСЦЕ ПОДІЛЛЯ В ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІЙ СТРАТЕГІЇ СОВІТЬКОЇ ВЛАДИ В 1920-х рр.....	245
Йосип ОСЕЦЬКИЙ МИКОЛА ДАРМАНСЬКИЙ – ДЕРЖАВНИК, ОСВІТЯНИН, УЧЕНИЙ: ФОРМУВАННЯ ДУХУ ОСОБИСТОСТІ В ДИТЯЧІ І ЮНАЦЬКІ РОКИ.....	252
Володимир ОСТРОВИЙ ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В РОКИ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ЩОДО ІНОЗЕМНИХ ВИХІДЦІВ ВОЮЮЧИХ ДЕРЖАВ НА ПРИКЛАДІ РОДИНИ НІМЕЦЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ РЕТЦ.....	264
Віктор ПРОКОПЧУК МИХАЙЛО КОСТЯНТИНОВИЧ ЧЕКМАН: РОЛЬ І МІСЦЕ В ІСТОРІЇ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ.....	269
Тетяна СЕВЕРІНА АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК ОДИН З ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ ФОРМУВАННЯ СПІЛЬНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ.....	277
Сергій СЕМЕНЧУК ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ТЕЛЖИНЕЦЬКОГО ГОРОДИЩА БОЛОХІВСЬКОЇ ЗЕМЛІ.....	282
Любов Сердунич СТАРА СИНЯВА. ДО ІСТОРІЇ ОЙКОНИМУ.....	293
Валентина СЛЮЗКО ОБРАЗ РІДНОГО КРАЮ В ТВОРЧОСТІ ПОДІЛЬСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.....	300
Анатолій ТРЕМБІЦЬКИЙ НАУКОВО-ОСВІТНЯ ДІЯЛЬНІСТЬ СТЕПАНА РИНДИКА.....	304
Катерина ЧАБАН ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ПУБЛІЧНИХ БІБЛІОТЕК В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	320
Василь ЧЕРНЯК ВІТОЛЬД КЛІНГЕР – ПОЛЬСЬКИЙ АКАДЕМІК З ПОДІЛЛЯ.....	328
Інна ШОРОБУРА, Олеся ДОЛИНСЬКА ОСОБЛИВОСТІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	333

Ольга КОБИЛЯНСЬКА,
студентка

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ У ПРОСКУРІВСЬКОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ УЧИЛИЩІ В 1945–1953 РОКАХ

У повідомленні аналізується відновлення навчального процесу в Проскурівському педагогічному училищі за заочною формою навчання. Охарактеризовано базу районів, які направляли до навчального закладу вчителів-заочників, специфіку в організації навчальних сесій та роботу вчителів у міжсесійний період, виокремлено комплекс матеріальних та фінансових проблем, які впливали на підготовку фахівців.

Ключові слова: *радянська влада, педагогічне училище, заочна форма навчання, матеріальна база, сталінізм, вчителі-заочники.*

Підготовка вчительських кадрів на Поділлі в добу пізнього сталінізму в історико-педагогічній літературі, як правило, розглядалася опосередковано, в контексті розгляду більш загальних освітніх процесів [1; 2; 3; 4]. При цьому дослідницька увага зосереджувалася переважно на стаціонарній формі навчання. Заочний компонент здебільшого випадав з наукового аналізу.

Відтак у пропонованому повідомленні ставиться за мету розглянути підготовку вчителів за заочною формою навчання, яка проводилася в Проскурівському педагогічному училищі у 1945–1953 рр. Дана проблематика актуалізована також потребою наукового аналізу радянського освітнього простору, якому був притаманний тоталітарно-авторитарний характер, що не могло не впливати на організацію навчально-виховного процесу педагогічного училища. Заочний відділ навчального закладу охарактеризовано з позиції соціального інституту, життєдіяльність якого забезпечувалась у матеріальному, навчально-методичному та науковому відношенні.

Заочний відділ Проскурівського педучилища обслуговував 14 районів Кам'янець-Подільської області. Це, зокрема, Базалійський, Волочиський, Вовковинецький, Деражнянський, Городоцький, Гвардійський, Красилівський, Летичівський, Михайлівський, Меджибізький, Ружичнянський, Чорно-Острівський та Ярмолинецький райони. В 1948-49 навчальному році було додано

Старосинявський район, а в 1952-53 рр. – м. Проскурів [5, арк. 4].

Важливе значення для організації навчального процесу мали матеріальні умови. У повоєнний період досить гостро постала проблема з майновим фондом. Без даху над головою залишилися майже 10 млн осіб, що було показовим для України після Другої світової війни. Дану проблему не вдалося вирішити навіть до кінця 1950-х рр., а тому приміщення для навчання заочників постійно змінювались. Заочний відділ розміщувався в будівлях Проскурівських шкіл № 1, № 3, № 4, № 5, № 6 та № 10. Саме відсутність постійного приміщення була найбільшою перешкодою у навчанні. Директори, бажаючи якнайшвидше провести ремонт шкіл, весь час намагалися позбутися заочників, тим самим створюючи багато труднощів у навчанні [6, арк. 8].

Гуртожиток заочників частково знаходився в приміщенні педучилища та в школах № 3, № 4, № 5 та № 8. Технічний персонал, який обслуговував гуртожиток, цілком забезпечував санітарно-гігієнічні вимоги життя.

Харчувались заочники в їдальні при педучилищі, у міській їдальні № 8 та буфеті педучилища. Випускники одержували гарячу страву тричі на день, а решта заочників двічі на день.

При підготовці студенти користувалися літературою бібліотеки педучилища та міської бібліотеки. Її катастрофічно не вистачало. У звіті дирекції навчального закладу за 1946-47 навчальний рік з цієї нагоди відзначалося: «Відсутність підручників, художньої літератури – основного джерела знань – найбільша перешкода в роботі заочників над собою. Під час сесій заочники користувалися послугами бібліотеки при педучилищі, Проскурівської міської бібліотеки, а в періодах між сесіями вони зовсім позбавлені можливості самостійно готуватися до складання заліків через відсутність необхідної літератури» [6, арк. 12].

Ця проблема залишалася актуальною і в подальші роки. «Зошитами заочники були цілком забезпечені, – зазначено у звіті за 1950-51 навчальний рік. – Підручною літературою заочники були забезпечені недостатньо, особливо не вистачало підручників з історії педагогіки, географії СРСР, основ дарвінізму, зовсім немає підручників з історії України» [7, арк. 8].

Вагомого значення в навчальному закладі надавалося навчально-методичному забезпеченні. Наприклад, за I півріччя

1948-49 рр. програмами з дисциплін заочники були забезпечені в повній мірі, за винятком програм з української мови та української літератури. Методичні вказівки до вивчення геометрії та фізики також були надіслані в достатній кількості. Натомість не вистачало методичних вказівок з української мови, російської мови та арифметики. Слід відмітити, що ні програм, ні контрольних робіт зовсім не одержано в 1952-53 рр. для I і IV курсів фізичного виховання [5, арк. 8].

В II півріччі 1952-53 навчального року ситуація не покращилась. Програмами заочники були забезпечені не достатньо. Зовсім не було програм з арифметики, природознавства, історії УРСР.

Отже, за усі проаналізовані роки відчувалась потреба в методичних розробках з багатьох дисциплін. Для якісної роботи педучилища, на переконання адміністрації навчального закладу, необхідно було, аби методичні розробки надсилались з усіх дисциплін у такій кількості, щоб кожний заочник міг одержати по примірникові.

На I курсі студенти-заочники слухали такі предмети: українську та російську мови, українську літературу, арифметику, алгебру, нову історію та психологію. На II курсі: українська та російська мови, українську літературу, арифметику, алгебру, геометрію, історію СРСР, географію СРСР, географію капіталістичних країн, біологію тварин, біологію рослин та педагогіку.

На III курсі вивчалась українська мова, методика української мови, російська мова, методика російської мови, дитяча література, арифметика, методика арифметики, педагогіка, психологія, методика історії, методика географії, методика природознавства, історія СРСР, фізика, малювання, співи та каліграфія. Врешті, на IV курсі студенти прослуховували курс з української мови, методики української мови, російська мови, методики російської мови, української літератури, арифметики, методики арифметики, педагогіки, психології, методики історії, методики географії, методики природознавства, каліграфії, каліграфії з методикою та малювання з методикою [6, арк. 11].

В роботі з заочниками під час сесії використовувались

педагогічний, фізичний та біологічний кабінети педучилища.

На уроках під час сесії з заочниками проводились лабораторні заняття, використовувались наочні посібники, муляжі, таблиці, малюнки.

Проводились демонстрації:

- з фізики (взаємодія неелектризованих тіл, будова гальванічних елементів), лабораторні роботи (складання найпростішого кола, дослідна перевірка явищ індукції);

- з основ дарвінізму використовувалось багато унаочнення (гербарій рослин, колекції тварин, таблиці до теми «Походження людини» та інше);

- з зоології (зоологічні таблиці, скелети риби тощо); з хімії (розгляд колекцій хімічних сполук, добування хлору, сублімація йоду, розгляд колекцій солей карбонатної кислоти);

- з біології рослин (розглядання рослинних тканин, ознайомлення з частинами (органами) рослин на живих об'єктах, ознайомлення слухачів з рослинами на пришкольній ділянці);

- з анатомії і фізіології людини використовувались муляжі, таблиці, анатомічний альбом, практичні роботи (визначити склад кістки, визначити чутливість шкіри за допомогою циркуля та інше) [6, арк. 14].

Починаючи з 1947-48 навчального року проводився аналіз виконання заочниками контрольних робіт з української мови та літератури, російської мови та літератури, арифметики. Аналіз перевірених робіт з української мови та літератури свідчив про те, що заочники майже не виконували завдання наперед, не проявляли самостійності. Заочники робили багато орфографічних помилок у правописі апострофа (морквяний, розм'як, верф'ю). Виникали проблеми з розставленням ком для виділення дієприслівникових зворотів. Погано визначали відмінки іменника та виду дієслів. Проте задовільно розв'язували завдання з орфографії, справлялися з граматичним розбором, знали основні правила з мовознавства.

У контрольних роботах з літератури заочники задовільно розкривали тему твору, показували виховний характер відповідних творів, робили аналіз переважно на основі прочитаних текстів. Найбільшим недоліком при виконанні робіт виступало те, що заочники мало використовували додаткову літературу,

рекомендовану викладачами під час консультацій. Крім того, непоодинокими були факти списування один в одного та допускання стилістичних помилок.

Виконання контрольних робіт з російської мови та літератури засвідчувало, що слухачі найкраще розставляли розділові знаки, проте граматичний розбір речень робили значно гірше. Важко вдавалося виконання завдань, пов'язаних з лексикою. У своїх роботах заочники наводили приклади, що носили надто примітивний характер.

Підсумкові роботи з літератури переважно виконувались акуратно. Багато студентів використовувало у своїх роботах «рекомендовану новітню критичну літературу, оцінки, що були дані класиками марксизму-ленінізму, революціонерами-демократами» [8, арк. 7].

Водночас найбільш поширеними недоліками при написанні творів виступали наступні фактори: не достатньо чітке розкриття ідеї, відсутність логічної послідовності, часто приділялася надмірна увага другорядним питанням.

При виконанні контрольних робіт з арифметики слухачі показали уміння розв'язувати задачі на проценти, пропорціональне ділення. Слухачі в основному уміло складали план розв'язування задач, вірно оформляли розв'язування.

Проте роботи мали й певні недоліки, що носили системний характер:

- 1) Слухачі недостатньо ефективно розв'язували задачі на знаходження трьох чисел за їх сумою і різницею, інколи користувалися алгебричним способом складання рівнянь і їхнє розв'язування.

- 2) Слабо розв'язували задачі на рух.

- 3) При складанні пропорцій брали відношення неоднорідних величин: центнерів до гектарів та інше.

- 4) При додаванні і відніманні мішаних чисел перетворювали їх в неправильні дроби та інше [8, арк. 10].

На усіх цих недоліках спеціально наголошувалося під час сесій та з метою їх виправлення проводилися консультації, аби не допускати при виконанні нових робіт.

Починаючи з II півріччя 1947-48 навчального року складались плани підготовки та проведення сесій, а також плани міжсесійної

роботи заочного відділу Проскурівського педучилища. Структурно вони складалися з наступних розділів: організаційна робота (передбачала направлення листів-викликів заочникам на сесію, виділення викладачів, які відповідали за групи на час сесії, складення графіків відвідування уроків викладачів дирекцією педучилища для здійснення контролю за педагогічним процесом, складення розкладу занять, консультацій і т. д.); політ-виховна робота (передбачала організацію доповідей про міжнародне становище, внутрішню політику, походи в кіно та театр).

У плани міжсесійної роботи заочного відділу входили такі розділи: організаційна робота (передбачалося заведення журналів обліку успішності заочників та інше), консультаційна та навчальна робота при райпедкабінетах (складення плану-тематики згідно навчального плану з кожної дисципліни, організація при консультпунктах консультацій до виконання заочниками контрольних робіт та інше), самостійна робота заочників (налагодження постійного контролю самостійної роботи заочників шляхом перевірки їх конспектів, вправ, диктантів, заслуховування звітів окремих заочників про їх самостійну роботу), робота з випускниками (проведення з випускниками консультацій з предметів, які виносяться на державні екзамени, організація виїздів викладачів педучилища в райони з великою кількістю випускників для проведення консультацій та написання диктантів) [8, арк. 13].

Для своєчасної явки на сесію заочникам надсилалися виклики на екзаменаційну сесію. Завідуючі РВНО повідомляли кожного заочника про необхідність його явки на сесію, а директорів шкіл зобов'язували прослідкувати за своєчасним виїздом заочників на сесію.

Сесія цілковито забезпечувалася кваліфікованими викладачами. З заочниками у цей час працював практично увесь педагогічний колектив училища. В окремих випадках до роботи залучалися співробітники Інституту удосконалення кваліфікації вчителів та обласного відділу народної освіти.

Під час відвідування дирекцією уроків викладачів педучилища можна побачити, що останні старанно готувались до уроків, застосовували різні ефективні прийоми і методи викладання. Викладачі в стислій формі подавали найважливіші та найважчі для засвоєння розділи програм. Проводилась перевірка засвоєння

заочниками пройденого матеріалу та оцінювались знання заочників.

За перші три роки відновлення навчального процесу в звітах подано характеристики на викладачів, відзначено кращих із них. Високими показниками в організації навчального процесу вирізнялися Г. І. Гелібтерман, Г. О. Дзіно, О. П. Равицька, Е. О. Гуревіч, Е. В. Козовий, В. О. Дибський та інші. «Усі викладачі, які працювали з заочниками під час літньої сесії, – відзначалося в одному із звітів, – мають великий педагогічний стаж (від 10 до 25 років) та вищу педагогічну освіту, майстерно володіють методами роботи. Працювали невтомно, максимально уважно ставились до заочників; не рахуючись з часом, вони завжди давали консультації, відповіді на питання тощо. До оцінок знань заочників ставилися з усією відповідальністю» [6, арк. 4].

У II півріччі 1948-49 навчального року проводились консультації викладачів з заочниками I-IV курсів. У листопаді проведено консультацію з заочниками IV-го курсу (з української та російської мов); у грудні з заочниками III-го курсу (з російської мови та фізики); в лютому – з заочниками IV-го курсу (з російської мови та психології); у березні проведена 5-тиденна консультація з випускниками (з дисциплін, які виносилися на державні экзамен, тобто: українська мова, російська мова, арифметика, педагогіка та історія ВКП(б)); в квітні – з заочниками 4-х курсів (з дитячої літератури та конституції) та з заочниками I-II курсів (з української та російської мов); у травні – з заочниками III-го курсу (з арифметики та історії СРСР) [9, арк. 7].

За деякі навчальні роки можна ознайомитись із змістом побажань та пропозицій щодо покращення роботи з заочниками. Ось, наприклад, зразок окремих рекомендацій за 1950-51 навчальний рік:

«3. На районних учительських нарадах поширювати досвід самостійної роботи над собою кращих учителів-заочників та досвід роботи кращих райпедкабінетів.

4. Бажано, щоб у педучилище були надіслані методичні розробки з усіх дисциплін у такій кількості, щоб кожний заочник міг одержати по примірникові.

5. Необхідно, щоб завідувачі РВНО, інспектори, завідувачі методкабінетів, завідувачі та директори шкіл систематично

контролювали роботу заочників на нарадах РВНО, педрадах тощо; добитись, щоб заочникам були виділені 4 вільні вечори для самостійної роботи» [7, арк. 9].

Із усіх проаналізованих звітів можна побачити, що з «метою підвищення ідейної обізнаності» в період пізнього сталінізму постійно проводилася політ-виховна робота. Вона включала організацію теоретичних конференцій, співбесід, заслуховування тематичних лекцій та доповідей. Основною метою таких заходів виступало формування «якнайбільшої кількості патріотів СРСР, відданих комуністичним ідеалам» [7, арк. 11].

У період завершення 1946-47 навчального року, а власне 8-го і 10-го липня лекторами ЦК КП(б)У та Міністерства вищої освіти УРСР було прочитано дві лекції. Одна із них присвячувалася аналізу постанови ЦК ВКП(б) «Про журнали «Звезда» та «Ленінград», інша – постанові ЦК КП(б)У «Про перекручення й помилки в історії української літератури». У цей же період було організовано два колективних походи в кіно.

20-го липня 1947 р. була прочитана доповідь «Ухвали Лютневого пленуму ЦК ВКП(б) про заходи до піднесення сільського господарства в післявоєнний період», а також слухачів ознайомили з Указом Президії Верховної Ради СРСР про нагородження передовиків сільського господарства. 25-го липня лектором Міністерства вищої освіти була прочитана доповідь про міжнародне становище. Всі доповіді на політичні теми студенти слухали з винятковою увагою, задавали лекторам ряд питань.

З метою інформування слухачів про політичні та освітні процеси на заочному відділі випускалась стінгазета «За високі знання». Газета висвітлювала роботу заочників, їх успішність, гостро критикувала тих, хто вчасно не справлявся із виконанням завдання, значну увагу приділяючи політичному вихованню заочників [9, арк. 15].

У зазначений період партійно-радянський апарат жорстко контролював підготовку молодих фахівців, що здійснювалася через педагогічні училища та інститути. Педагоги мали «проводити систематичну боротьбу проти залишків рецидивів буржуазно-націоналістичних «теорій» та вульгарного соціологізму у викладанні літератури; показувати світове значення російської літератури, її добродійний вплив на розвиток української

літератури» [9, арк. 16].

Адміністрації навчального закладу пропонувалося «...звернути особливу увагу на те, як викладачі перебудували всю навчальну роботу у світлі геніальних праць Й. В. Сталіна «Марксизм і питання мовознавства», «Економічні проблеми соціалізму в СРСР», опрацювати історичні промови Сталіна на XIX з'їзді партії та вивчити основні рішення цього партійного форуму» [5, арк. 19].

Отже, повосення робота заочного відділу переживала складний процес відбудови. Було відновлено освітній потенціал, розпочався набір вчителів-заочників. Матеріальні труднощі істотно впливали на навчально-методичне та кадрове забезпечення. Навчальний процес загалом спрямовувався на формування одностайності, уніфікованого світогляду, колективістських цінностей, дозованої самостійності. Освітня політика здійснювалася через організаційні, регулятивні, контролюючі, процесуальні заходи. Забезпечення навчально-методичними матеріалами вирішувалося поволі. Протягом зазначеного періоду зазнавали змін навчальні плани та програми, які повністю відповідали потребам розбудови радянського суспільства. Перебуваючи у полі зору партійно-державної системи, вчителі мали виконувати покладену на них місію – підготовку освічених, відданих «комуністичним ідеалам» громадян, патріотів СРСР, і аж ніяк патріотів УРСР.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дарманський М. М., Телячий Ю. В., Шумлянська Л. Ф. 80 років освітнього шляху. Сторінки історії Хмельницького педучилища, педколеджу, гуманітарно-педагогічного інституту. Хмельницький: Поділля, 2001. 132 с.
2. Телячий Ю. В. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія: сторінки освітнього шляху (1921–2006 рр.) // 85 років освітнього шляху. Сторінки історії Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії: матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 5-6 жовтня 2006 р.). Хмельницький: ХГПА, 2006. С. 5–8.
3. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Хмельницька область / ред. рада вид.: В. Г. Кремінь (гол.) та ін.; редкол. тому: О. М. Завальнюк (гол.) та ін. Київ: Знання України, 2010. 447 с.
4. Шоробура І. М. Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія: 95 років освітнього шляху // Педагогічний альманах. 2016. Вип. 32. С. 243–250.
5. Хмельницький міський архів. Ф. «Проскурівське педагогічне училище», оп. 1, спр. 55, 22 арк.
6. Там само, спр. 9, 17 арк.
7. Там само, спр. 32, 19 арк.
8. Там само, спр. 15, 24 арк.
9. Там само, спр. 20, 23 арк.